

Chatti voi olla rikasta kieltä ja sosiaalisesti luovaa

Risto Niemi-Pynttari

On oireellista, että lukiolaiset eivät koe keskustelua verkossa kirjoittamiseksi lainkaan, niin suuri ero on esseevastauksen ja sosiaalisen kirjoittamistavan välillä.

”Kirjoittaminen ei kiinnosta, en kirjoita muita kuin koulutehtäviä. Tai kirjoitan kyllä netin keskustelufoorumeilla ja tekstareita, mutta niitä ei kai lasketa.” kertoo eräs lukiolaispoika.

Lukiolaiset käyttävät kovin usein tässä yhteydessä sanaa ”pakko”. Kirjoittamista ei koeta vapaan itseilmaisun välineeksi. Pakkokirjoittaminen tarkoittaa kankeaksi koetun virallisen ilmaisun harjoittamista, valitettavasti samalla kyky asialliseen kielen käyttöön menettää kiinnostustaan. Neutraali asiakieli tulkitaan sosiaalisesti muodolliseksi ja kankeaksi. Osaltaan he ovat siinä oikeassa, koska asiakieli suuntautuu asiaan, ja siinä on vähemmän sosiaalisia nyansseja kuin puheen kaltaisessa kirjoittamisessa.

Vasta viime aikoina on havahduttu siihen, että sosiaalisten taitojen kehittäminen on myös verkkomaailmassa jäänyt tekniikan varjoon. Nyt tilanteen paikkaamista jarruttaa vain verkkokiusaaminen ja sosiaalisen median huono maine. Koulu, valmentautuessaan ihmisiä tulevaisuuteen, voisi kuitenkin opastaa oppilaitaan muuhunkin kuin suojautumiseen – verkko voi olla nautittava itsensä toteuttamisen paikka.

Repliikkien kirjoittaminen voi kehittää koululaisten sosiaalista aistia, ja liittyy puheviestintään liittyviä taitoja kirjoitukseen. Chattaaminen on puhumista, se ei ole puheen litterointia, mutta vapaasti puheenoimaista. Chatin myötä kirjoittamisesta on tullut myös entistä sosiaalisempaa tekstin tuottamista.

Lukiolaisten mukaan vaikeinta kirjoittamisessa on usein se, että ei keksitä mitään sanottavaa aiheesta (Laine-Patana, 2005). Tiedon puute on vain yksi syy, kyvyttömyys kertoa kirjoittamalla on toinen. Kaikki dialogiset harjoitukset helpottavat tekstin tuottamista, koska toisen repliikki herättää luonnollisesti jatko-repliikin – ja tällä tavalla sanottavaa löytyy.

Kouluissa käytetään chattia jonkin verran, monet opettajat itse osaavat hyvin tuon keskustelutavan. Luokalle sopivan chat-alueen saa ladattua vapaasti, ja sen käytön oppiminen vaatii vain harjaannusta. Ajan löytäminen tällaisille harjoituksille onkin ehkä suurin este. Chattia käytetään tunneilla ilmeisesti vain asiakeskeisen argumentoinnin välineenä, ei niinkään esseetekstin tuottamisen apuna – tai sosiaalisissa leikeissä.

Kirjoittamisen lajina chat on kevyen jutustelun genre. Sen vaarana on kaiken oppiaineksen muuttuminen pintapuoliseksi. Asiallisen cahtin oppiminen vaatii harjaannusta, mutta se palkitsee. Chatin dialoginen muoto ohjaa kirjoittajia luontevasti kohti argumentoivaa repliikointia, siinä joutuu aivan kuin huomaamatta kehittämään ja testaamaan ajatuksiaan.

Leikkisä rupattelu

Rupatteleva chat ei sekään ole arvotonta. Silloin kun asiasisällöt eivät hallitse, silloin muut seikat pääsevät esille, kuten vuorovaikutus. Yleisesti tiedetään, että tosikkomaisuus on sosiaalista

kömpelyyttä. Samalla on selvää, että leikillisuus edellyttää sosiaalista tajua, mutta kevyen chatin mahdollisuuksia on harvemmin käytetty kommunikaation kehittämiseen koululaisilla.

Kirjoittamistaidot kehittyisivät helpommin, jos ne tuotaisiin lähemmäksi puhetta. Chat innostaa sosiaaliseen luovuuteen ehkä paremmin, kuin perinteinen kirjoittaminen. Spontaani chat voi edistää taitavaa kielen käyttöä, jos kirjoittajien ryhmällä on kykyä luovaan improvisaatioon. Se on kevyt laji ja sitä tehdään pienryhmässä.

Kirjoittamisen ja puheenomaisen chatin vastakohtaisuus on nykyään kohtuuttoman korostunut. Vaikka elävän kielen käytön lähteet ovat aina olleet puhekielessä, kuten romaaniaide osoittaa. Romaani esittää henkilöt ja heidän puheensa, siksi se on nimenomaan sosiaalisen elämän esittämisen taidetta. Sanataide voi tavallisen lukiolaisen käsissä olla esimerkiksi chattia.

Kielenkäytön tapana chat kääntyi heti alussa, 1980-luvulla, jyrkästi kirjakieltä vastaan. Se oli osa provosoivaa, epävirallista elämänasennetta. Chat-kulttuuri heittäytyi halukkaasti ns. huonoon kieleen. Näppäimistön käytössä nopeat, kymmenellä sormella keskustelevat nuoret verbaalivirtuoosit nauttivat tästä näennäisesti huonosta kielestä, ja kehittivät mieluusti kaikkea sellaista mikä oli koulussa kiellettyä.

Kirjakieli ja chatin kieli vaikuttavat nykyään äärimmäisiltä vastakohdilta, nykyään lukiolaiset käyttävät niitä molempia.

Seuraavat esimerkit osoittavat, kuinka uusi tilannekeskeinen kirjoittaminen on nuorten käyttämänä sosiaalisesti vivahteikkaampaa, kuin asiakirjoittaminen.

16v poika ja tyttö saavat koomista vertaistukea

Esimerkiksi seuraavassa ote chatista, jossa pojat juttelevat iPodilla pelaamisesta. Heti avausrepliikissä välittyi antoisa sosiaalinen leikki. O kertoo saaneensa iPodin pantiksi maksettuaan ystävien pizzat, nyt hän ilmaisee tyytyväisyytensä ja yrittää pelata tuolla laitteella. Näin alkaa juttelu, johon osallistuu neljä poikaa. O:n avausrepliikki on varsin taitava keskustelun avaus: se ilmaisee tarkasti tilanteen, ja se haastaa lukijat leikkisään sananvaihtoon:

O: Nooh... Maksoin pizzan ja letut, ja sain ipod Touchin, lätsän ja jonkun piuhan... :D

Aika reiluu =)

L: Me maksetaa ja sä tuot sen i podin huomenna takas

O: No ookoo sit... Mikä sun koodi on?

L: ja tuot sen kans ja sillee

O: Mun pitää ottaa viel 14min et voin kokeilla uusiks -.-

L: Jaahas.

O: Ku ekaks se oli vaan 5min, mutku vedin monta väärin nii aika nousee Aika järkevää..

T: hyvä o..ee !

O: 10 minaa vielä

V: ois pitäny tulla sinne

O: hmm.. 1444 pistettä ninjapelissä (= uus enkka?)

T: ninjapelis?

O: ipodis

T: se on hyvä !, hommaas mulleikki semmone

O: höh.. 1924, samppa pääsee varmaa jotain 5000?

S: Ai minä no kyllä ylikin ja toivo 5998

S: ja mitä sä säädät sen ipodin kans

Tässä replikoinnissa ei ole jälkeäkään siitä ilmaisullisesta kankeudesta, jonka voi hyvin kuvitella vaivaavan samojen poikien koulutekstejä. Leikilliselle juttelulle tyypilliset liioittelevat ilmaisut tekevät selväksi, että kyse ei ole asiallisesta keskustelusta, vaan joutilaasta jutustelusta.

Dialogista voi havaita, kuinka kaverukset ymmärtävät hyvin toisiaan. Puolinaisista virkeistä johtuen ulkopuolisen on aluksi vaikea ymmärtää mistä on kyse, mutta selvästikin chat välittää ryhmän sosiaalisia vivahteita. Keskustelua hallitsee O:n heikko pelitaito, silti kaverit tukevat ja kannustavat häntä.

Nuorten sosiaalisesti vilkas elämä tulee ilmi sananvaihdossa: pizzeriassa on ollut hauskaa, vaikka kaikilla ei ole ollut sillä hetkellä rahaa. iPod on annettu pantiksi, mutta lainaaja ei oikein osaa käyttää sitä. Silti puheena olevat asiat ilmaistaan leikkisästi ja ironisesti: iPodin omistajan käsky ”tuot sen takas” on leikkisä. iPodia kokeileva O esittelee itseironisesti epäonnistumistaan ninja-pelissä. Hän viittaa erääseen virtuoosimaiseen pelaajaan arvostavasti – ja kohta tämä vastaakin tyytyväisenä. Arvostuk-

sen osoittaminen poikien kesken on tyylikästä.

Seuraavassa esimerkissä kolme 16-vuotias-ta tyttöä katselee elokuvaa ja chattaa samalla. Jutteluun osallistuu myös yksi tyttö, joka ei ole paikalla. Keskustelun aihe ilmaistaan koomisesti paisutellen: aineena ovat pelottavat filmit. He kaikki liioittelevat pelkoaan, ja siten kauhufilmeistä on tullut leikillisen juttelun aihe. Kaksi ensimmäistä repliikkiä ilmaisevat tiiviisti ja osuvasti, mutta rivien välissä, keskustelun aiheen, ja haastaa samalla muut vit-sailevaan kommentointiin.

A: Toivottavasti naapurit ei häää meit ku kil-jutte nii kovaa...

K: taaas vapisemassa :DD

J: Kaisa kyllä olisit sinäkin huutanu jos olisit tän leffan kattonu !!):

K: nii no joo:)

K: oliko se sit joku kauhu?:o

J: Kyllä :s

K: oivoi... ei kuulosta hyvälle tuuliranta oli jo liikaa mulle! ;s :DDD

J: Hehe jep

T: tuuu jo tänne vapisee): loksaa ei oo sitte siivottu ku unohtu...

J: Nonni..... saat siivota sen maanantaina sit-ten (:

T: ei se ooo ees paha

J: Ei ikinä(:

Molemmista keskusteluista välittyi nuorten sosiaalisesti vilkas maailma, leikillisuus ja ystävyyden keskeinen kokemusten jakaminen. Replikoinnista voi myös hahmottaa sitä, mihin suuntaan heidän dialoginen kirjoittamisensa voisi harjoitusten myötä kehittyä .

Molemmista keskusteluista välittyi itseironia, joka kohdistuu erityisesti sukupuolirooleihin: suorituskeskeinen pelaaminen pojilla, tunneherkkyyden käsittely tytöillä. Miesmäisiin ja naismäisiin rooleihin pyritään, mutta ei vakavasti. Molemmissa chattaajien ryhmissä leikitään ja ironisoidaan rooleja. Poikamaisuuden esittäminen yhdistää toista ja tyttömäisyyden esittäminen yhdistää toista ryhmää. Samalla molemmissa ryhmissä leikitään noilla stereotyyppiolla.

Molempien ryhmien kielenkäytön taidoissa olisi samalla parantamisen varaa, vaikka pysyttäisiin chatkielen rekisterissä. Leikilliset

repliikit jäävät kovin lyhyiksi ja aukkoisiksi. Ne ilmaisevat asennetta, ja niihin sisältyy potentiaalia, mutta heillä ei ole taitoa jatkaa lyhyttä ilmaisua pitempään.

Laajempaa ja vaikuttavampaa replikointiä pitäisi harjoitella paljon, ennen kuin siitä tulee virtuoosimaista. Lyhyys ja lakonisuus on usein merkki siitä, että kirjoittajien taidot eivät riitä polveilevampaan ilmaisuun. Kolme pistettä hymiö tai muu ikoninen merkki laitetaan usein kohtaan, jossa ilmaisutaito ei riitä. Kun ne kielletään chat-harjoituksissa, niin kirjoittaja joutuu pakosta suuntautumaan verbaaliin ilmaisuun.

Vaikka chat on dialogia, jossa puolinaiset ilmaiset ymmärretään tilanteen perusteella. Siltä katkonaisuus johtuu usein verbaalin ilmaisuheikkoudesta. Toisaalta aukkoisuus repliikissa voi olla tehokeino. Esimerkiksi edellisessä tytön keskustelun avausreplikeissä aukko ilmaisee enemmän kuin monisanainen selostus

A: Toivottavasti naapurit ei häää meit ku kil-jutte nii kovaa...

K: taaas vapisemassa :DD

Nuoren kirjailijan falafel-pettymys

Seuraava esimerkki on polveilevaa, virtuoosimaista chat-kielen käyttöä.

T: Mä oon pitänyt itseäni aika pitkävihaisena mutta joskus nälkäraivoinen ”miten ne idiotti teki mulle kebabin vaikka tilasin falafelin, muuttuu 4 min. kävelymatkan aikana aidost ystävälliseen hymyyn ja eisemitäänsattuu hannaitään, niin en kai aivan yksiselitteisesti pitkävihainen liene. Tai ehkä olen pitkävihainen mutta lyhytkiukkuinen. Tai ehkä kävelen vaan rauhoittaa yllättävän nopeasti.

V: Falafel-angsti on ihan legitiimiä. Etenki jos on kuskannut saaliin Tampereelta Lempää lään bussilla yösydännä ja huomaa vasta pa-kettia ahnaasti aukoessaan. Saakeli.

T: Ai hittolainen. Mä kuskasin sentään vaa iltapäivällä ehkä 300m. Toista kertaa yllätys pakettia kuskatessani mietin että mitä jos siin on taas kebab. Että tätäkö tää loppupäivä sitte on että kannan kebabia eestaas.

A: Koitetaan kestää

T: Helppo sun on sanoo kun mussutit jo pitsa kun olin vielä raivoissani eteisessä...

Avausvirke on tässä esimerkissä virtuoosi-
mainen: se on pitkä ja polveileva, mutta sen
rytmisen sujuvuus tekee siitä luettavan. Se
sisältää jopa sitaatin virkeen sisällä. Siinä on
paljon yhdyssanoja, joista yksi on koominen
sanalitania. Lopuksi, kun suuttumus ja leppy-
minen on esitetty, tehdään vielä kiteytys, jossa
kirjoittaja epäilee olevansa pitkävihainen mut-
ta lyhytkiukkuinen.

Sitten keskustelijat jakavat yhteisen fafel-
pettymyksen: miltä tuntuu kun grilliltä haetun
paketin sisältö ei olekaan kasvisruokaa. En-
simmäinen kommentoija nimeää kokemuksen
falafel-angstiksi, ja dramatisoi kokemusta liit-
tämällä siihen mielikuvan pitkästä bussimat-
kasta, ja huipentaa tapahtuman isoon öiseen
pettymykseen.

Kolmas kommentoija jatkaa mielikuvaa,
mutta tuo draaman tilalle pitkästyneisyyden:
falafel-pettymys on osa arkea, joka ei ikinä
muutu. Keskustelun lopuksi A ilmoittaa, että
tämä on arkea myös heillä, hän asuu yhdessä
keskustelun aloittaneen T:n kanssa. Kukaan ei
riko mielikuvaa esimerkiksi toteamalla pitä-
vänsä lihaisesta kebabista, vaan kaikki osallis-

tuvat falafel-pettymykseen.

Keskustelu alkoi nuoren kirjailijan taitaval-
la soololla, jossa hän hakeutui ilmaisukykynsä
rajoille. Tämän jälkeen alkoi yhteisten teeman
kehittely.

Samalla tavalla chat-keskustelut luokassa
voivat kehittää sosiaalista luovuutta: tarvitaan
vain improvisaation säännöt. Toisen juttua ei
saa vesittää, sooloille ja yksilölliselle ilmai-
sulle tulee antaa tilaa, kukin replikoija ottaa
jonkin asian edelliseltä ja jatkaa siitä. ■

Lähteet:

Kallionpää, Outi *”Lyijykynien lähtölas-
kenta. Lukio laiminlyö sosiaalisen medi-
an.”* HS 10.2.2013

Laine-Patana, Satu, 2005, *Minä kirjoit-
tajana, Identiteetit, subjektit, persoonat
lukion 1. vuoden opiskelijoiden omaa kir-
joittamista pohdiskelevissa teksteissä.* Pro
gradu, Helsingin yliopisto.

Chat-esimerkit ovat nuorten Facebook-
keskusteluista vuodelta 2012.

Laatusana Oy

Hinta 18 €

(+ lähetyskulut)

Tilaukset ÄOL:n verkkokaupasta:
www.aidinkielenopettajainliitto.fi

Sama meri, eri maa -antologia tarjoaa kurkistuksia
aasialaiseen, afrikkalaiseen ja amerikkalaiseen
nykykirjallisuuteen.

Tekstit johdattavat suomalaisen lukijan
kysymään, mikä on inhimillisessä elämässä
kaikille yhteistä, mikä puolestaan erilaista.

Käsittelyvinkkejä antologian novelleihin löytyy ÄOL:n nettisivuilta.